

Vefeyat Obituary

Bir Büyük Muhaddisin Ardından:

Şuayb el-Arnaût (1928-2016)

İslâmî ilimlerle meşgul olan herkesin adını bildiği ve kütüphanesinin rafında en az bir çalışmasını bulundurduğu Şuayb el-Arnaût 27 Ekim 2016 Perşembe günü seksen dokuz yaşında Amman'da vefat etti. Hiç şüphe yok ki o, büyük bir kısmı hadise dair olmak üzere İslâmî ilimlerin tamamına yayılan ve 320 cildi aşan eserleriyle zamanımızın önde gelen muhaddis ve muhakkiklerinden biri olarak kabul edilmeyi fazlasıyla hak etmiştir. Zira bu büyüklükte bir çalışma başka bir hadişçiye nasip olmamıştır.

Şam'da Başlayan Hayat

“Şuayb b. Muharrem el-Arnaût” Arnavutluk İşkodra kökenli, Şâhin soyadlı bir aileden gelmektedir. Ahmed Zogu'nun Arnavutluk'taki idaresinden bunalan müslümanlardan biri olan babası Muharrem Bey, 1926 yılında meşhur hadis âlimi Nâsirüddin el-Elbânî'nin babası Nûh Necâtî el-Elbânî ile birlikte ailece Şam'a hicret eder. Şuayb Hoca 1928 yılında burada dünyaya gelir. Tahsili olmayan babası, oğlunun dindar yetişmesi hususunda çok hassas olduğu için dinî sohbetlere onu da götürür.

Gençlik döneminde şer'î ilimlerin tahsiline başlayan Arnaût, on beş yıl sürecek öğrenim hayatı boyunca Şam'da bulunan meşhur hocalardan sarf, nahiv, belâgat, edebiyat vb. alanlarda eğitim alır. Ardından fıkıh, tefsir, hadis gibi ilimlerdeki temel kitapları okur. Süleyman Gavcî el-Elbânî, yukarıda

adı geçen Nûh Necâtî el-Elbânî, Ârif Düvecî, Edîb Kellâs ile Muhammed Sâlih Ferfûr en çok yararlandığı üstatlarıdır. Özellikle Ferfûr, yetişmesinde büyük emeği olan hocasıdır. Onun ilmî müktesebatı yanında öne çıkan bir hususiyeti daha vardı: Ülkemizden ilim tahsili için Suriye'ye giden gençlere yurttan ücretsiz kalma imkânı sağlıyor ve her türlü iâşelerini karşılıyordu. Mehmet Savaş, Prof. Dr. İsmet Ersöz, Öğretim Görevlisi Süleyman Baybara, Dr. Zekeriya Yılmaz, Dr. Nuh Savaş, Cahit Kutlu, Nasuf Yaylagül, Hasan Sayın, Ömer Yerli, Osman Eren burada eğitim alan hocalarımızdan sadece birkaçıdır.

Hadis İlmine Yöneliş

Fıkıh, tefsir ve hadis eğitimi döneminde Arnaût'un en çok dikkatini çeken ve muhtemelen sonraki süreçte de ilmî hayatında çok büyük etkisi olacak husus, hocalarının ve diğer insanların hadislerin sahih olanını olmayanından ayırt etme noktasındaki bâriz eksiklikleriydi. Onlar büyük oranda fıkıh alanında bilgi sahibiydiler, tefsir ve hadisteki mâlûmatları ise yüzeyseldi. Taklit geleneği içinde yetiştiklerinden dolayı fıkıh kitaplarında geçen bilgilere ve rivayetlere sıkıca sarılıyorlardı.

Ayrıca zayıf ve mevzû hadisleri hem konuşmalarında hem de meclislerindeki fikhî tartışmalarda kullanıyorlardı. Hatip ve vâizler de rivayetlerin sıhhatlerine dikkat etmeyen kitaplarda gördükleri çoğu zayıf ve mevzû hadisleri rahatça aktarıyorlardı. Haliyle öğrenciler de bu minvalde yetişiyordu. Söz konusu durum Arnaût Hocada, bu boşluğun doldurulması, insanların dayanaklarının sağlam olması gerektiği fikrini doğurdu.

Bu düşüncenin zihnine yerleştiği zaman diliminde İslâm dünyasında tahkik rüzgârı esmeye başlamıştı. Ahmed Muhammed Şâkir, Râgıb et-Tabbâh, Reşîd Rızâ, Sââtî, Ahmed el-Gumârî ve Nâsırüddin el-Elbânî gibi zevatın çalışmaları büyük rağbet görüyordu. Arnaût bundan da etkilendi.

Tahkik Sahasına Giriş

Şuayb Hoca, yaşı genç olmasına rağmen mevcut eksikliği tespit etmesiyle tahkik çalışmalarının etkileyiciliği bir araya gelince, ömrünü bu alana vakfetmeye karar verdi. el-Mektebül-İslâmî sahibi Züheyr Şâviş'in de teklifiyle hocası Ferfûr'un riyasetinde çalıştığı Ma'hedül-fethi'l-İslâmî'den ayrıldı ve 1959 yılında yeni yerinde çalışmaya başladı. Kader onu burada, hemşehrisi Muhammed Nâsırüddin el-Elbânî ve Kosovalı Abdülkadir Arnaût ile aynı ortamda buluşturdu. Zâhiriyye Kütüphanesi'nde kendilerine tahsis edilen bir odada üçü birlikte çalışmalarını sürdürdü.

Bir süre sonra Şuayb Arnaût, Araçça'ya vukufu sebebiyle yayınevini tahkik grubunun başına geçti. Artık Abdülkadir el-Arnaût da dahil olmak üzere onu aşkın kişiden oluşan ekibin tahkik edeceği kitapları seçiyor, çalışma yöntemlerini belirliyor, yapılanları dikkatle takip ediyor, bu arada kendisi de bizzat tahkikler yapıyordu. Elbânî ise dışarıdan belli bir ücret karşılığında yayınevine tahkik yapmayı sürdürüyordu.

Arnaût, el-Mektebü'l-İslâmî'de yaklaşık yirmi yıl kaldı ve burada yetmiş iki ciltlik temel eserin tahkikine katıldı. Begavî'nin *Şerhu's-sünne'si* (on altı cilt), İbnü'l-Cevzî'nin *Zâdü'l-mesîr fi ilmi't-tefsîr'i* (dokuz cilt), Nevevî'nin *Ravzatü't-tâlibîn'i* (on iki cilt), İbn Müflih el-Hanbelî'nin *el-Mübdî'fi şerhi'l-Mukni'i* (on cilt) ve İbn Manzûr'un *Mühezzebü'l-Egâmi'si* (on iki cilt) bunlardır.

Buradan ayrıldıktan sonra 1977'de -vefat edene kadar devam ettiği- Müessesetü'r-risâle'ye geçti. Tahkik alanında çok büyük bir birikim sağlamıştı. Benzerlerine göre çok üst seviyedeydi. Burada da tahkik biriminin başına geçti. Ekibin çalışma yöntemlerini ve izlenecek yolu belirledi, çalışmaları başından sonuna kadar takip etti.

Sonunda birçoğu gibi o da Suriye'yi terketmek zorunda kaldı. Esasında kendisi aktif olarak siyasî hareketlerin içinde yer almıyordu ancak bir durumu vardı. Ayrıca yaptığı iş onu sürekli olarak yurt dışıyla irtibatlı olmaya mecbur tutuyordu. Bu çerçevede oluşan olumsuzluklar Suriye'de daha fazla çalışmasına imkân tanımadı. 1982 yılında kütüphanesini bile elden çıkararak Amman'a göçtü. Müessesetü'r-risâle'nin ana çalışma merkezinin burada olması, Ürdün'ü tercihindeki temel sebeplerdendi. Yayınevi daha sonra ikiye ayrılacak, Şuayb Hoca Müessesetü'r-risâle el-âlemiyye ile yoluna devam edecektir.

Ürdün'e yerleşmesi hem onun hem de İslâm âlemi için bereket olmuştur. Tahkik alanındaki en güzel eserlerini başka bir ifadeyle kitaplarının çoğunu burada hazırlamıştır. Zehebî'nin *Siyerü a'lâmi'n-nübelâ'sı* (yirmi beş cilt), İbn Balabân'ın *el-İhsân fi takrîbi Sahîhi İbn Hibbân'ı* (on sekiz cilt), İbnü'l-Vezîr el-Yemenî'nin *el-Avâsım ve'l-kavâsım'ı* (dokuz cilt), İbnü'l-Kayyim'in *Zâdü'l-meâd'ı* (beş cilt), Ahmed b. Hanbel'in *Müsned'i* (elli cilt), İbn Ebül-İzz'in *Şerhu'l-Akîdeti't-Tahâviyye'si* (iki cilt) bu dönemin ürünleri olarak zikredilebilir.

Şuayb el-Arnaût'un ve ayrıca Elbânî'nin Ürdün'e gitmesi hadis ilimlerinin bu memlekette canlanması açısından çok büyük bir motivasyon sağlamıştır. Üniversite hocaları ve araştırmacılar açısından önemli bir imkân doğmuş, pek çok insan onun elinde yetişmiştir. Uzun süre beraberinde çalışan isimlerden

bazıları şunlardır: Âdil Mürşid, Ömer Hasan el-Kıyyâm, Ahmed Abdullah, Abdülatif Harzullah, Dr. Ahmed Berhûm, Dr. Kâmil Karabellî, Dr. Hamza Bekrî, Dr. Ebül-Âliye Muhammed b. Yûsuf el-Cûrânî, Ziyâd Avad, Şâdî Muh-sin Avvâd eş-Şiyâb vb. Bunlar ve diğer pek çok kişi, Arnaût sayesinde kendi başlarına tahkik yapabilecek birikimi elde ettiler. Daha sonra yaptıkları müs-takil çalışmalarda hocalarına olan minnetlerini sürekli dile getirdiler.

Çalışma Azmi

Cuma günleri hariç çalıştığı büroya her sabah saat sekizde gelip öğle-den sonra ikide ayrılan Arnaût Hoca, haftanın en az iki gününün akşamında farklı gruplarla kitap okumaları yapardı. Bunu ilmin zekâtı olarak görürdü. Bizzat gelerek veya telefon ederek kendisine ulaşanların yardım taleplerini de asla geri çevirmezdi. Yakalandığı alzheimer hastalığından ve yürümekte zorlanmasından dolayı ömrünün son zamanlarında çalışma gücünü büyük oranda kaybetmişti ancak öğrencilerine ve kendisine müracaat edenlere evinde yardımcı olmayı sürdürdü.

Çalışma Yöntemi

Bu kadar yekün tutan kitaplar ortaya koyabilme başarısının ardındaki sır, azmi ve ayrıca ekip çalışması yapmasıydı. Çalışmalarını, tahkik alanında yetiştirdiği uzmanlarla birlikte bürosunda yürütürdü. Önce üzerinde çalışılacak eser belirlenir, ardından yeryüzündeki kütüphaneler taranarak ilgili ki-tabın en eski ve en sağlam nüshaları temin edilmeye çalışılırdı. Sonra bunlar aşama aşama ekibe dağıtılır ve herkes üstlendiği kısmı ciddiyle hazırlardı.

Bunu yaparken beş şeye çok önem verilirdi. 1. İbarelerin doğru anlaşıl-ması. 2. Metinlerde geçen atıfların ve hadislerin kaynaklarının tespit edil-mesi. 3. Yoruma muhtaç yerlerin açıklanması, gerektiğinde tenkit edilmesi. 4. Râvilerin durumlarının belirlenmesi. 5. Hadislerin sıhhatlerine dair karar hükmünün verilmesi ki bunu bizzat kendisi yapardı.

Bu noktada, Şuayb Hoca'nın zamanının neredeyse tamamını çalışmalarına teksif ettiğini ve dünyanın dört bir yanından gelen konferans ve benzeri etkinlik davetlerini geri çevirdiğini belirtmek gerekir. "Benim bitirmem ge-reken projelerim var" diyerek bu tür faaliyetlerden olabildiğince kaçınmıştır. Hayatı eviyle bürosu arasında geçmiş, bunun semeresi de ümmete bıraktığı büyük miras olmuştur.

Son Çalışması, Yarım Kalan Projeleri

Arnaût'un nihaî çalışması yirmi altı cilt olarak basılan İbn Hacer'in *Fet-hu'l-bârî*'sidir. Bu çalışma okunması zor kelimelerin harekelenmesi ve şerhte

geçen rivayetlerin kaynaklarının verilmesi gibi pek çok meziyetiyle diğer baskılardan ayrılmaktadır.

Hâkim'in *el-Müstedrek*'i ile en sağlam nüshalara dayalı *el-Câmiu's-sahîh: Sahîh-i Buhârî* tahkiki, danışmanlığını yaptığı öğrencileri tarafından halen sürdürülmektedir. Onun yapmayı hayal edip de tamamlayamadığı esas hedefi, sahîh ve hasen hadisleri bir araya getireceği ansiklopedik hadis kitabı idi. Temel hadis kitaplarının neredeyse tamamını tahkik ettiğinden dolayı bunlardan bir derleme yapmak azmindeydi. Elimizdeki sahîh ve hasen hadislerin sayısının 25.000 civarında olduğunu söyler ve böylesi bir çalışma ile herkesin müracaat edeceği bir kaynağın müslümanlara büyük bir hizmet sunacağını belirtirdi.

Çalışmalarında Öne Çıkan Hususiyetler

Arnaût Hoca'nın tahkikleri incelendiğinde bazı yönler dikkati çeker.

1. Yazma nüshaları okumadaki başarısı okuma hatalarını yok seviyesine indirmiştir. Metinlerdeki hatalı ibarelerin aslında nasıl olması gerektiğini belirtmesi de mühimdir.

2. Tahkik çalışmalarının çoğunda, izaha veya tartışmaya müsait ibareler genellikle tetkik edilip ele alınmaz. Şuayb Hoca'nın tahkikleri ise farklıdır. Açıklanmaya muhtaç hususlarda okuyucuya muhtasar da olsa bilgi verir, katılmadığı meseleleri eleştirir.

3. Tahric ettiği hadislerin sıhhat derecesini belirtmesi çalışmalarını farklılaştıran en önemli meziyetlerdendir. Geniş tetebbuatı sayesinde râvileri ve rivayetleri çok iyi bilmesi ona bu imkânı vermekteydi. Sıhhat açısından zayıf kabul ettiği hadis sayısı hiç de az değildir. Nitekim sıhhat durumlarını tek tek belirttiği Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki rivayetlerin altı kategoride toplandığını söylemiştir: a) Sahîh li-zâtihi. b) Sahîh li-gayrihi. c) Hasen li-zâtihi. d) Hasen li-gayrihi. e) Az zayıf. f) Mevzûya yakın derecede çok zayıf.

Beşşâr Avvâd Ma'rûf ile birlikte İbn Hacer'in *Takrîbü't-Tehzîb*'i üzerine hazırladıkları *Tahrîrü't-Takrîb* konumuz bağlamında dikkat çekicidir. İbn Hacer'in otoritesini sarstığı gerekçesiyle pek çok eleştiriye mâruz kaldığı bu eser, onun hadis meselelerine bakışını iyi yansıtır. Yazarlar bu kitapta İbn Hacer'in râvilerle ilgili verdiği hükümlerin 2000 kadarının hatalı olduğunu belirtmişlerdir. Bu eleştiriler Arap dünyasında alışık olunmayan bir durumdur.

Eserin mukaddimesinde dile getirdiği bazı hususlar Şuayb el-Arnaût'un klasik kitaplara teslimiyetçi bir gözle bakmadığını ortaya koymaktadır. O, ilk başta İbn Hacer'in râvilerle ilgili değerlendirmelerinde şaşırtıcı düzeyde

tenakuz bulunduğunu farketmediğini, ancak daha sonra İbn Hacer'in bu eserde râvilerin -özellikle de haklarında ihtilâf bulunanların- durumuna dair yeterli araştırmayı yapmadığı kanaatine vardığını söyler. Arnaût, nihayetinde kati değil içtihadî olan kitaptaki hükümlerin başka âlimlerce eleştirilmemiş olmasına hayret ettiğini belirtmiş ve bunu da iki temel sebebe bağlamıştır: 1. İbn Hacer'in büyük şöhreti sebebiyle görüşleri yeterince tartışılmadı. 2. Rahata kaçılarak hazır sunulan bilgiyle yetinildi ve diğer eserlere müracaat edilmedi.

Fikhî ve İtikadî Konularda Tuttuğu Yol

Şuayb el-Arnaût Hanefî mezhebine müntesip olduğunu her vesileyle iftiharla söylerdi. Bu sebeple de Arap coğrafyasında kendisine mesafeli durulurdu. Ancak onun Hanefiliği mukallitlik düzeyinin çok üstündeydi. Dört mezhebe ve naslara derin vukufu neticesinde kendi içtihadına göre fetva verdiği durumlar fazlaydı. Diğer mezheplere yönelik eleştirileri de az değildi. İtikadî meselelerde ise ilk dönem selef bilginlerinin yaklaşımlarını ağırlıklı olarak benimserdi.

Elbânî ile İlişkileri

Fikhî meselelerle bazı hadislerin sıhhat durumları hakkında Elbânî ile karşılıklı olarak birbirlerine yönelttikleri reddiyeler meşhurdur. Bu sebeple de Elbânî dendiğinde Arnaût, Arnaût dendiğinde Elbânî akla gelir. İlginç olan Arap dünyasını özellikle de hadis alanında etkilemiş olan bu iki büyük bilginin Arap olmayışlarıdır. Üstelik ikisi de İşkodralı'dır. Her ikisi de önce Şam'da ardından Amman'da yaşamıştır ve burada vefat etmişlerdir.

Türkler'e Bakışı

Eserlerinden herkesin yararlandığı bir büyük üstat olmasının ötesinde, Arnaût Hoca'nın ülkemiz insanı için ifade ettiği çok özel bir anlam vardır. Çünkü geçen asrın ortalarından itibaren Türkiye'den İslâmî ilim tahsili için Suriye'ye gidenler Sâlih Ferfûr ile öğrencisi Şuayb el-Arnaût'un öğrencileri oluyorlardı. Ürdün'e taşınmasından sonra da durum değişmedi. Kısa süreli gelenler mutlaka kendisini ziyarete giderler, uzun dönem kalanlar da derslerini takip ederlerdi. Tezleri ve diğer çalışmaları için onun engin birikiminden yararlanırlardı. Bu sebeple Ürdün'e gidip de Şuayb Hoca'dan istifade etmemiş bir ilim yolcumuz yoktur. Kaldı ki onun Türkler'e karşı çok farklı bir muhabbeti de vardı. Osmanlı dendi mi, Fâtih dendi mi gözleri yaşarırdı. Büyük ecdadın torunları olmamız hasebiyle elinden gelen hizmeti yapmaya gayret ederdi.

Balkanlar'ın dedelerimiz sayesinde İslâm'la müşerref olduğunu ve bu nimetin kendilerine bir görev yüklediğini söylerdi. Bu yüzden ülkemizden giden öğrencilerin ve hocaların ders alma taleplerini asla geri çevirmezdi. Pek çok öğrencisine de kitaplarından hediye eder, beraberinde kitapçılara götürdüklerine de, "Siz bunları ülkenizde bulamayabilirsiniz, yetişmeniz için gerekli" diyerek satın alırdı. Kira yardımı yaptığı, elektrik ve su paralarını ödediği öğrencileri de az değildi. Çünkü o dünyalığa hiç önem vermezdi. Resûlullah'ın takipçilerinin iyi yetişmesi en çok önem verdiği hususlardandı. Bu sebeple ilim yolunda infaktan geri kalmazdı.

Birkaç defa Türkiye'ye gelmiş olan hocamız, dokuz vilâyette Diyanet İşleri Başkanlığı'nın eğitim merkezleri ile İlâhiyat fakültelerinde konferanslar verdi, genç ilim insanları ile bir araya geldi. Dünyanın en tanınmış hadis âlimiyle buluşmak onlar için tarifi imkânsız bir mutluluk vesilesi oldu.

Vefatının Ardından

Babaları gibi kendileri de Türkiye âşığı olan çocukları hocamızın kütüphanesini bizler vasıtasıyla Türkiye'ye bağışladılar. Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez, kütüphanenin başkanlıkça Ankara'da açılacak merkeze kurulmasını uygun buldu.

Hz. Peygamber insanların öldükten sonra devam edecek amelleri arasında "yararlanılan ilmi" zikreder. Şuayb el-Arnaût bu müjdeye nâil olan pek çok eser bırakarak âhirete göçtü. Allah rahmet eylesin.

Enbiya Yıldırım

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi

